

הטיה מגדרית בחסכון לילדים - חקר מקרה של חיסכון לכל ילד

מאיה הרן רוזן¹

מוריאל מלול²

ניצה (קלינר) קסיר²

אורלי שדה³

1 בינואר 2025

-
1. חטיבת המחקר, בנק ישראל, ו-The Wharton School, University of Pennsylvania.
 2. מינהל המחקר והתכנון, ביטוח לאומי.
 3. הקתדרה למנהל עסקים על שם אלברטסון וולטוש, המחלקה למימון, בית ספר למנהל עסקים, האוניברסיטה העברית. אורלי שדה מקבלת תמיכה כספית מהקרן הלאומית למדע (ISF), מרכז הראל לחקר שוק ההון של בית ספר לניהול קולר של אוניברסיטת תל אביב, ומרכז קרוגר באוניברסיטה העברית בירושלים.
- העמדות והדעות במאמר זה אינן משקפות בהכרח את עמדות בנק ישראל או הביטוח הלאומי אלא משקפות את עמדות הכותבים בלבד.

תקציר

בינואר 2017 השיקו משרד האוצר והמוסד לביטוח לאומי תוכנית חיסכון ארוך טווח (**חיסכון לכל ילד**), שמטרתה להבטיח לכל ילדי ישראל חיסכון שישמש אותם בהגיעם לגיל 18 או 21, בתחילת דרכם כבוגרים. בעת השקת התוכנית נקבע שיופקדו כל חודש 50 ש"ח מכספי המדינה (במחירי 2017 וצמוד למדד) לתוכנית חיסכון בבנק או לקופת גמל. ההורים רשאים להפקיד סכום זהה נוסף המופחת מקצבת הילדים, ובכך להכפיל את ההפקדה החודשית לחיסכון.

מחקר זה בוחן את ההחלטה של הורים להכפיל את ההפקדה לתוכנית **חיסכון לכל ילד** בישראל, תוך השוואה בין קבוצות שונות – ערבים, יהודים חרדים ויהודים לא-חרדים. המחקר בוחן אם הורים חוסכים יותר לבנים או לבנות ואם יש הבדלים בין האוכלוסיות על רקע המאפיינים התרבותיים כלכליים בכל אוכלוסייה. מהמחקר עולה כי הורים חרדים נוטים לחסוך יותר לבנות, בעוד הורים ערבים נוטים לחסוך יותר לבנים, וזאת מאחר שמילדים אלו מצופה לרוב לשאת יותר בכלכלת המשפחה. הורים יהודים לא-חרדים אינם מושפעים ממין הילד בנטייתם לחסוך. הראיות האמפיריות לקיומן של העדפות מגדריות בחיסכון מדגישות את הצורך להביא בחשבון הטיות בהשקעה ובחיסכון של ההורים בעת עיצוב תוכניות חיסכון לילדים, בשל השפעה משמעותית שיש לחיסכון לילדים על עתיד הילד כפי שנמצא במחקרים שונים בעולם.

1 הקדמה וסקירת ספרות

המחקר עוסק בבחינה של החלטת ההורים להכפלת החיסכון לילדים במסגרת תוכנית **חיסכון לכל ילד** כתלות במין הילד. לאור חשיבות התוכנית לעתיד הכלכלי של הילדים ראוי לבחון אם יש הטיות מגדריות באופן קבלת ההחלטות בנוגע לחיסכון ההורים לילדיהם במסגרת התוכנית. המחקר בחן שלוש אוכלוסיות: ערבים, יהודים חרדים ויהודים לא-חרדים. שתי האוכלוסיות הראשונות הן בעלות תפיסות מגדריות תרבותיות ייחודיות השונות ביניהן הן ביחס למפרנס העיקרי והן בתמריצים הקשורים לנישואין.

לחיסכון לילדים עשויות להיות השפעות על עתיד הילדים ועל השוויון המגדרי. הספרות האקדמית מלמדת שלחיסכון בגיל צעיר יש השלכות כלכליות לאורך חיי הילד ואף הבוגר (למשל Brown et al., 2023; Caucutt, 2019; Lee and Seshadri, 2020; Stein and Yannelis, 2020; Loibl, 2017 and Lochner, 2020). בעיקר נמצא כי לתוכניות ייעודיות לחיסכון לילדים השפעה חיובית על התנהגות כלכלית וחיסכון בעתיד של הילד (למשל Ashby et al., 2014; Friedline et al., 2014; Huang et al., 2021; Zewde, 2020; Li et al., 2023; Blumenthal and Shanks, 2019; Elliott et al., 2011). והשפעה חיובית על הישגים אקדמיים (למשל al., 2011). ההשפעה על הישגים אקדמיים נמצאה כגדולה יותר בקרב מיעוטים בעלי הכנסה נמוכה ויש ראיות שאפילו לסכומים קטנים של חיסכון יש השפעה משמעותית על עתיד הילד (למשל Huang et al., 2021; Elliott et al., 2013). זאת ועוד: לחיסכון השפעה עקיפה הנובעת מהנגישות למוסדות פיננסיים ולחיסכון בגיל צעיר דרך הבנה והכלה פיננסית, אוריינות פיננסית והתנהגות פיננסית (למשל Huang et al., 2021; Brown et al., 2019; Demirgüç-Kunt and Singer, 2017; Grohmann et al., 2018; Sherraden, 1991).

תוכניות ציבוריות ייעודיות לחיסכון לילדים שואפות לעיתים קרובות לצמצם אי-שוויון ולהעניק גישה פיננסית לצעירים מרקע חברתי-כלכלי נמוך. הטיה מגדרית בסכומי החיסכון יכולה להחמיר או לצמצם פערים מגדריים לטווח הארוך. חשוב שהתוכנית לא תיצור אי-שוויון עתידי בין ילדים.

הבדלים בהעברות כספיות של הורים והשקעות בילדיהם כתלות במין הילד מתועדים היטב בספרות (למשל Tani et al., 2023; Mishkin, 2021; Jayachandran, 2015; Barcellos et al., 2014; Ebenstein and Leung, 2010; Chu, 1991). בעבר, היה נפוץ להוריש את כל הנכסים לבנים, וגם היום נוהג זה נשמר בחברות מתפתחות שונות (למשל Kaul, 2018; Chu, 1991; Guinnane, 1992). ראיות מהתקופה האחרונה וממדינות מפותחות מראות גם שעדיין יש הבדלים בהשקעת הורים בילדים כתלות במין הילד (למשל Mishkin, 2021; Alesina et al., 2013; Ongena and Popov, 2016).

גורמים נוספים שעשויים להשפיע על החיסכון לילדים ואף ליצור הטיה מגדרית בחיסכון בילדים הם תמריצים כלכליים שנובעים מהצורך לממן הוצאות עתידיות של ילדים במהלך החיים וכוללות גם מימון השכלה (למשל

התוכנית חיסכון לכל ילד בישראל, המספקת חיסכון אוניברסלי וזהה לכלל ילדי ישראל, היא ייחודית בעולם. התוכנית יכולה להוות חקר מקרה לבחינת הטיות מגדריות של הורים בהחלטות בחיסכון לילדיהם. לאוכלוסיות בישראל מאפיינים ייחודיים שונים. החרדים והערבים חולקים תפיסות מגדריות שמרניות, אך הן שונות ביניהן במאפיינים התרבותיים מגדריים כמו למשל חלקה של האישה בפרנסה⁵. מחקר זה, על רקע האוכלוסיות הייחודיות במדינה, מאפשר הבנה של הטיות מגדריות בחיסכון לילדים והגורמים להן.

2 רקע לתוכנית חיסכון לכל ילד ומאפייני האוכלוסיות בישראל

בשנת 2017 השיק הביטוח הלאומי את תוכנית חיסכון לכל ילד. במסגרת התוכנית הממשלה מפקידה 50 ש"ח בחודש (צמוד למדד המחירים, בשנת 2024 הסכום הוא 57 ₪) לחשבון החיסכון לכל ילד ישראלי מתחת לגיל 18 ומכסה את עמלות החשבון עד הגיעו לגיל 21. להורים יש אפשרות לקבל החלטות בנוגע לחיסכון בתוכנית: הם יכולים לבחור איפה יושקעו הכספים – בבנקים או בקופות גמל, ובאלו מסלולי השקעה (סיכון נמוך, סיכון בינוני, סיכון גבוה, מסלול כשר, מסלול שריעה⁶ בקופות גמל או מסלולי ריבית בבנקים). אם ההורים לא בחרו, קיימת ברירת מחדל שנכנסת לתוקף אחרי שישה חודשים. בנוסף, הורים יכולים לבחור להכפיל את הסכום לתוכנית באופן חודשי מקצבת הילדים. המדינה מפקידה מענקים במהלך שנות החיסכון עד גיל 18⁷ (בשנת 2024 סכום המענקים הוא 568 ₪) ומענק נוסף באותו סכום אם החיסכון נשאר עד גיל 21. בהתחשב ביתרונות המס של התוכנית, המענקים, העמלות שהממשלה מממנת והיכולת של ההורים להתאים את רמת הסיכון ולבחור את המוסד הפיננסי המועדף עליהם, **חיסכון לכל ילד** מהווה אמצעי חיסכון אטרקטיבי (Butrica, 2015). תוכנית החיסכון רשומה על שם הילד, ורק הוא יכול למשוך את החיסכון לאחר גיל 18.

התוכנית מאפשרת הון התחלתי לכל ילד בישראל שיהיה נגיש לו בתחילת חייו הבוגרים. היקף החיסכון בגיל 18 מושפע מהחלטה של ההורים על הכפלת ההפקדה, ממסלול החיסכון שנבחר וממצב שוק ההון. מדובר בסכום משמעותי שיכולה להיות לו השפעה של ממש על חי הילד בעתיד (פינטו וגוטליב, 2019).

למרות השיעור הגבוה של הורים שבחרו להגדיל את החיסכון בתוכנית חיסכון לכל ילד, משפחות ממעמד חברתי-כלכלי נמוך – קבוצות מיעוט ובייחוד המיעוט הערבי – נטו פחות להכפיל את החיסכון (למשל Haran Rosen et al., 2021; Haran Rosen and Sade, 2022a).

בישראל שתי קבוצות מיעוט דתיות ואתניות גדולות, שלכל אחת מהן מאפיינים תרבותיים ייחודיים לה: האוכלוסייה החרדית והאוכלוסייה הערבית המהוות כ-12% וכ-21% בהתאמה מאוכלוסיית המדינה בשנת 2021 (למ"ס 2022). האוכלוסייה החרדית היא חברה דתית מסוגרת, עם אלמנטים תרבותיים ייחודיים (למשל Goldfarb and Neuman, 2023; Kasir-Kaliner and Tsachor-Shai, 2017; Lehmann and Siebzehner 2009; Kasir-Kaliner, 2018; גורדון, 2022; זופניק, 2022; קסיר-קלינר וצחור-שי, 2016;

⁴ לאור העובדה שבמאמר זה אנו מתרכזים בחיסכון ובהעברות לילדים, צרכים עתידיים כמו גירושין או בעיות בריאות אינם ניתנים לחיזוי ולכן לא צפויים להשפיע על האופן שבו הורים משקיעים בילדים.

⁵ מחקר זה מתחבר למחקרים של זוכת פרס נובל לכלכלה לשנת 2023, קלאודיה גולדין, ועבודתה על השפעה של ציפיות להכנסה עתידית על השתתפות נשים בשוק העבודה ובחינוך (למשל Goldin and Katz, 2015; Goldin, 2006; Goldin et al., 2006; Goldin, 1990, 2014).

⁶ מסלול על-פי ההלכה המוסלמית.

⁷ לילדים שנולדו לפני 1.1.2017 יופקד המענק בגיל 18, וילידים שנולדו מ-1.1.2017 יופקד אותו הסכום בחלוקה לשתי פעימות – בגיל 3 ובגיל 13 (בגיל 12 לבנות).

קסיר-קלינר ואחרים, 2018). באוכלוסייה זו, האחריות לפרנסת המשפחה מוטלת במשפחות רבות בעיקר על הנשים, בעוד הגברים מתמקדים בלימודי תורה בכולל. שיעור הפריזון הכולל (מספר הילדים הממוצע לאישה) של חרדיות גבוה והיה 6.62 ילדים לאישה בשנת 2020 (למ"ס, 2020). תחולת העוני של נפשות באוכלוסייה החרדית גבוהה – 39.5% (קסיר-קלינר ואחרים, 2023), כתוצאה משיעור השתתפות נמוך של גברים בכוח העבודה ושכר ממוצע נמוך בקרב המועסקים. זאת בין היתר בשל תוכני לימודים שמיועדים ללימודי תורה ולא לשוק העבודה, וגם בשל השיעור הגבוה של משפחות גדולות.

האוכלוסייה הערבית בישראל (שרובה מוסלמית) היא מיעוט דתי ואתני, עם מאפיינים פטריארכליים הדומים לקבוצות מיעוט אחרות בעולם. תחולת העוני של נפשות באוכלוסייה הערבית גבוהה – 38.9%, כתוצאה משיעורי השתתפות נמוכים בכוח העבודה בקרב נשים וגם מרמות שכר נמוכות בקרב הגברים (בנק ישראל, 2022; קסיר-קלינר ואחרים, 2023; Kasir-Kaliner and Yashiv, 2021).

שתי האוכלוסיות, החרדית והערבית, שונות במאפיינים התרבותיים. שוני זה מתבטא בין היתר בפערים מגדריים בשוק העבודה ובהשכלה. בקהילה החרדית, שיעור השתתפות הנשים בשוק העבודה הוא 89%, לעומת שיעור ההשתתפות של גברים – 49% (בנק ישראל 2022, על-פי נתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס לשנת 2021 לגילי 44-25). לעומת זאת, באוכלוסייה הערבית, שיעורי השתתפות של נשים וגברים בשוק העבודה הם 45%-ו-71% בהתאמה, עובדות המדגישות את החלוקה המגדרית הברורה בעבודה בין גברים לנשים באוכלוסייה זו (בנק ישראל, 2022, על פי סקר הוצאות משק בית של הלמ"ס לשנת 2022 לגילי 25-44).

בין שתי קבוצות אוכלוסייה אלו קיימים גם פערים בשיעור האקדמאים. בקרב החרדים, שיעור הנשים בעלות השכלה אקדמית הוא 33%, לעומת 7% בלבד בקרב הגברים, מאחר שגברים חרדים נוטים כאמור להתמקד בלימוד תורה בישיבות. בחברה החרדית יש גם שיעור גבוה של בנות בעלות השכלה על תיכונית שאינה אקדמית (בעיקר לימודים בסמינר). גם באוכלוסייה הערבית שיעור האקדמאים גבוה יותר בקרב נשים לעומת הגברים, אף שהפער בולט פחות – 29%-ו-19% בהתאמה. באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית שיעור האקדמאים גבוה יותר – 37% בקרב נשים ו-43% בקרב גברים (בנק ישראל, 2022).

בחברה החרדית, העלות הישירה המוטלת על ההורים לרכישת השכלה לבנות גבוהה מהעלות לבנים בישיבות. כמו כן אברכים מקבלים תשלום בתקופת לימודיהם בכולל. שתי האוכלוסיות, החרדית והערבית, שונות בגישתן בנוגע לתפקיד הנשים בפרנסת המשפחה, אך בשתייהן לאישה חלק מרכזי בטיפול במשק הבית יותר מאשר בשאר האוכלוסייה (למשל Ahmed, 2021; Haddad and Esposito, 2020; Jayachandran, 2015; Kasir-Kaliner and Tsachor-Shai, 2017; Lehmann and Siebzehner, 2009; and Romanov, 2018; Radford, 1999; קסיר-קלינר וצחור-שי, 2016). נתוני הסקר החברתי של הלמ"ס מלמדים שחלק ניכר מהאנשים באוכלוסיות אלו מציינים שמטלות הטיפול בבית כמו כביסה וניקיון, נמצאות יותר באחריות הנשים, בניגוד לניהול הפיננסי (למ"ס, 2009): 81% מהאוכלוסייה החרדית ו-91% מהאוכלוסייה הערבית מציינים שהנשים אחראיות על מטלות הכביסה בבתיהם, לעומת 71% בשאר האוכלוסייה. 63% מהאוכלוסייה החרדית ו-84% מהאוכלוסייה הערבית מציינים שהנשים אחראיות על ניקיון הבית, לעומת 51% בשאר האוכלוסייה. לעומת זאת, רק 9% מהאוכלוסייה החרדית ו-11% מהאוכלוסייה הערבית מציינים שהנשים אחראיות על הנושאים הפיננסיים של משק הבית, בעוד שבשאר האוכלוסייה השיעור אמנם נמוך אך הוא 20%. כמו כן, מחקרים קודמים מגלים שבשתי הקהילות הללו לנשים אוריינות פיננסית נמוכה מגברים, פער המצביע על היבטים נוספים של הטיה מגדרית כלכלית במשפחות הללו (למשל Dresler and Hurwitz, 2023; Haran and Rosen and Sade, 2022b).

הגורמים שפורטו לעיל עשויים להשפיע על התמריץ הכלכלי או התרבותי באוכלוסיות השונות לחסוך במידה שונה לבנים ולבנות. נורמות תרבותיות בנוגע לנישואין ודיוור יכולות להשפיע גם הן. הדבר בולט בתהליך השידוכים והנישואין לאור תפקיד הגברים כמפרנסים באוכלוסייה הערבית, לעומת הנשים בחברה החרדית. כמו כן, עם עליית מחירי הנדל"ן, יש חשיבות רבה יותר להון עצמי שנשים יכולות להביא, בייחוד בעת נישואין לגברים המקדישים את זמנם ללימודי תורה בלבד⁸ (למשל זופניק, 2022 ; גורדון, 2022).

3 נתונים, סטטיסטיקה תיאורית ושיטה אמפירית

מאגר הנתונים

מחקר זה על תוכנית חיסכון לכל ילד נעשה בקרב אוכלוסיית הילדים בגילי 0.5-15 שנים בכלל האוכלוסייה, תוך בחינת דפוסי ההתנהגות בקבוצות השונות – יהודים חרדים, יהודים לא-חרדים וערבים.

במחקר נבחרו ילדים מגיל חצי שנה מאחר שעד לגיל זה ניתנת להורים האפשרות לבחור לילדיהם את מסלול ההשקעה המועדף, ולאחר מכן, אם לא בחרו, המדינה בוחרת בעבורם על-פי ברירת מחדל (בחירה דיפולטיבית). זאת ועוד: מדובר בפרק זמן סביר שבו יכלו ההורים להחליט אם ברצונם להוסיף מדי חודש הפקדה בגובה הסכום שהמדינה מפקידה. הבחירה להתמקד בילדים עד גיל 15 נועדה לוודא שנותרה תקופת חיסכון ארוכה דיה לכל ילד.

המחקר נעשה על כלל הילדים בגילים הרלוונטיים – 2,342,277 ילדים, בהם 384,904 חרדים ו-536,658 ערבים. בתקופה הנחקרת, ב-39% מהחשבונות שנפתחו באוכלוסייה החרדית בחרו ההורים לבצע הפקדות נוספות לחשבון של ילדם, 23% בקרב ערבים ו-62% בקרב יהודים לא-חרדים.

קובץ הנתונים ששימש למחקר הוא קובץ מאוחד של כמה קבצים מנהליים. בקובץ נתונים ממרשם האוכלוסין ובו מידע דמוגרפי של כל תושבי המדינה לרבות מספר תעודת הזהות ושנת הלידה, שאוחד עם הנתונים המנהליים הקיימים בביטוח לאומי. נתונים אלו מכילים את נתוני הקצבאות שמשלם הביטוח הלאומי כמו גם את נתוני הכנסות מעבודה שמתקבלות ישירות מהמעסיקים (לשכירים) ומרשומות רשות המיסים והצהרה עצמית (לעצמאים). הנתונים המנהליים של הביטוח הלאומי מכילים גם את נתוני הרישום להשכלה אקדמית שבהם מתועדים דיווחי המוסדות להשכלה גבוהה על תקופות הרישום של כל אדם במוסד אקדמי. בידי הביטוח הלאומי גם מידע בנוגע לאברכים (דיווח מה"כוללים"). בנוגע לתוכנית חיסכון לכל ילד, בסיס הנתונים בביטוח לאומי כולל גם את המסלול שבו בחרו ההורים להפקדת כספי החיסכון לילד וכן אם ההורים בחרו להכפיל את סכום ההפקדה.

בסיס הנתונים המאוחד כולל גם מידע על בחירות ההורים בתוכנית חיסכון לכל ילד וכן כאמור מידע מנהלי על מאפייני המשפחה. המאפיינים כוללים מידע על המצב המשפחתי של כל אחד מההורים, מין, מספר הילדים במשפחה, מיקום כל ילד במשפחה, גיל הילד, גיל ההורים, הכנסה מעבודה והשכלה אקדמית של כל הורה⁹, אבא אברך, הכנסה מקצבאות ביטוח לאומי של ההורים ואינדיקציה לשיוך המגזרי על בסיס

⁸ יש מניעים נוספים שיכולים להשפיע על הרצון של הורים לחסוך לילדיהם, כמו הרצון שהילד יתמוך בהמשך כלכלית בהורים (למשל McGarry, 2016; Light and McGarry, 2004). נתוני סקרים מגלים שאופי התמיכה של הילדים בהורים לפי מין דומה בשתי האוכלוסיות – החרדית והערבית: הגברים נוטים יותר להעניק תמיכה כלכלית להוריהם בהשוואה לנשים (למ"ס 2009), והנשים בדרך כלל נוטות יותר לספק להם תמיכה פיזית (למשל ארזי ואחרים, 2023 ; ברודסקי, 2011).

⁹ איכות המידע על השכלת בני 50 ויותר פחות טובה, אך מאחר שאנו מסתכלים על הורים בגילים צעירים, איכות הנתון סבירה. בייחוד כאשר בוחנים את החלטותיהם של ההורים לילד הראשון, איכות הנתון גבוהה הואיל וההורים צעירים יותר. ברגרסיות נמצא שאין הבדל משמעותי בהשפעה של משתנה זה על ילד ראשון ועל כל הילדים במשפחה.

אלגוריתם שפותח במנהל המחקר של הביטוח הלאומי.

כל הנתונים (חוץ מההכנסה מעבודה שהתייחסה לנתוני שנה שלמה, שנת 2019) מתייחסים לחודש ינואר 2020. מועד זה נבחר כדי לכלול מצד אחד נתונים עדכניים יחסית ומכלילים (תוכנית חיסכון לכל ילד החלה בינואר 2017, והוחלה למפרע ממאי 2015) ומצד אחר לנטרל השפעות שאולי היו בעקבות מגפת הקורונה שפרצה בחודש פברואר 2020.

סטטיסטיקה של הנתונים

סטטיסטיקה תיאורית של הנתונים המרכזיים והגדרתם מופיעים בלוח 1.

לוח 1: סטטיסטיקה תיאורית של הנתונים

מקסימום	מינימום	סטיית תקן	ממוצע	הגדרת המשתנה	משתנה	אוכלוסייה ומספר תצפיות
1	0	0.49	0.39	משתנה בינארי: $1 =$ הפקדה נוספת	הפקדה נוספת לחיסכון לילדים	חרדים (384,904 תצפיות)
1	0	0.46	0.30	משתנה בינארי: $1 =$ אב אברך	אב אברך	
15	0.51	4.11	7.02	גיל רציף בשנים	גיל הילד	
1	0	0.14	0.98	משתנה בינארי: $1 =$ הורים נשואים	מצב משפחתי	
71.01	18.27	7.08	36.13	גיל ממוצע של ההורים בשנים	גיל ההורים	
1	0	0.24	0.06	משתנה בינארי: $1 =$ אב למד באקדמיה	השכלת אב	
1	0	0.49	0.62	משתנה בינארי: $1 =$ אם למדה באקדמיה	השכלת אם	
1	0	0.31	0.11	משתנה בינארי: $1 =$ הכנסת האם ברוטו בחמישון העליון של הכנסות נשים	אם עם הכנסה גבוהה מעבודה	
1	0	0.39	0.19	משתנה בינארי: $1 =$ הכנסת האם ברוטו בחמישון התחתון של הכנסות נשים	אם עם הכנסה נמוכה מעבודה	
1	0	0.16	0.03	משתנה בינארי: $1 =$ הכנסת האב ברוטו בחמישון העליון של הכנסות גברים	אב עם הכנסה גבוהה מעבודה	
1	0	0.5	0.55	משתנה בינארי: $1 =$ הכנסת האב ברוטו בחמישון התחתון של הכנסות גברים	אב עם הכנסה נמוכה מעבודה	
1	0	0.31	0.11	משתנה בינארי:	הכנסה מביטוח לאומי ¹⁰ לאם	

¹⁰ בהכנסות מקצבאות של ביטוח לאומי לא נכללו כל הקצבאות אלא נבחרו כמה גמלאות מרכזיות לגיל הרלוונטי: הבטחת הכנסה, דמי אבטלה, גמלת נכות, דמי פגיעה ונכות מעבודה.

מקסימום	מינימום	סטיית תקן	ממוצע	הגדרת המשתנה	משתנה	אוכלוסייה ומספר תצפיות
				1 = לאם הכנסה מביטוח לאומי		ערבים (536,658 תצפיות)
1	0	0.26	0.07	משתנה בינארי: 1 = לאב הכנסה מביטוח לאומי	הכנסה מביטוח לאומי לאב	
7	1	1.68	2.78	משתנה רציף	מספר הילדים במשפחה	
1	0	0.42	0.23	משתנה בינארי: 1 = הפקדה נוספת	הפקדה נוספת לחיסכון לילדים	
15	0.51	4.18	7.62	גיל רציף בשנים	גיל הילד	
1	0	0.28	0.91	משתנה בינארי: 1 = הורים נשואים	מצב משפחתי	
90.75	16.77	6.97	37.84	גיל ממוצע של ההורים בשנים	גיל ההורים	
1	0	0.37	0.16	משתנה בינארי: 1 = אב למד באקדמיה	השכלת אב	
1	0	0.42	0.24	משתנה בינארי: 1 = אם למדה באקדמיה	השכלת אם	
1	0	0.23	0.06	משתנה בינארי: 1 = הכנסת האם בחמישון העליון של הכנסות נשים	אם עם הכנסה גבוהה	
1	0	0.5	0.47	משתנה בינארי: 1 = הכנסת האם בחמישון התחתון של הכנסות נשים	אם עם הכנסה נמוכה	
1	0	0.25	0.07	משתנה בינארי: 1 = הכנסת האב בחמישון העליון של הכנסות גברים	אב עם הכנסה גבוהה	
1	0	0.39	0.19	משתנה בינארי: 1 = הכנסת האב בחמישון התחתון של הכנסות גברים	אב עם הכנסה נמוכה	
1	0	0.32	0.12	משתנה בינארי: 1 = לאם הכנסה מביטוח לאומי	הכנסה מביטוח לאומי לאם	
1	0	0.39	0.19	משתנה בינארי: 1 = לאב הכנסה מביטוח לאומי	הכנסה מביטוח לאומי לאב	
7	1	1.14	1.96	משתנה רציף	מספר הילדים במשפחה	
1	0	0.48	0.62	משתנה בינארי: 1 = הפקדה נוספת	הפקדה נוספת לחיסכון לילדים	יהודים לא-חרדים (1,420,715 תצפיות)
15	0.51	4.12	7.53	גיל רציף בשנים	גיל הילד	
1	0	0.34	0.87	משתנה בינארי:	מצב משפחתי	

אוכלוסייה ומספר תצפיות	משתנה	הגדרת המשתנה	ממוצע	סטיית תקן	מינימום	מקסימום
		1 = הורים נשואים				
	גיל ההורים	גיל ממוצע של ההורים בשנים	40.26	6.43	17.8	84.75
	השכלת האב	משתנה בינארי: 1 = אב למד באקדמיה	0.48	0.5	0	1
	השכלת האם	משתנה בינארי: 1 = אם למדה באקדמיה	0.59	0.49	0	1
	אם עם הכנסה גבוהה	משתנה בינארי: 1 = הכנסת האם בחמישון העליון של הכנסות נשים	0.28	0.45	0	1
	אם עם הכנסה נמוכה	משתנה בינארי: 1 = הכנסת האם בחמישון התחתון של הכנסות נשים	0.1	0.3	0	1
	אב עם הכנסה גבוהה	משתנה בינארי: 1 = הכנסת האב בחמישון העליון של הכנסות גברים	0.3	0.46	0	1
	אב עם הכנסה נמוכה	משתנה בינארי: 1 = הכנסת האב בחמישון התחתון של הכנסות גברים	0.11	0.31	0	1
	הכנסה מביטוח לאומי לאם	משתנה בינארי: 1 = לאם הכנסה מביטוח לאומי	0.12	0.32	0	1
	הכנסה מביטוח לאומי לאב	משתנה בינארי: 1 = לאב הכנסה מביטוח לאומי	0.11	0.31	0	1
	מספר הילדים במשפחה	משתנה רציף	1.83	1.04	1	7

מקור: נתוני ביטוח לאומי, 2020.

סקר מינהל המחקר והתכנון, ביטוח לאומי

נוסף על מאגר הנתונים שהוכן למחקר זה, נעזרנו בתוצאות סקר שביצע מינהל המחקר והתכנון של ביטוח לאומי. הסקר נערך ביולי עד דצמבר 2017, לאחר יישום ראשוני של תוכנית החיסכון לכל ילד, ובוצע כסקר טלפוני בקרב מדגם אקראי של הורים לילדים הזכאים להשתתף בתוכנית. המדגם נבנה בגישת דגימה אקראית לפי פלחי האוכלוסייה השונים, תוך הקפדה על דגימת יתר של קבוצות מיעוט, להבטחת ייצוג הולם לאוכלוסיות ערביות וחרדיות לצורך חקירות ממוקדות. מתוך כ-10,000 משפחות שהוזמנו להשתתף, 4,838 הורים השלימו את הסקר (שיעור השבה של כמעט 50%) עם 11,215 ילדים. בסקר נכללו שאלות רבות, בהן מאפייני המשפחה: שיוך מגזרי, מין הילד, בחירת ההורים לגבי הכפלת סכום החיסכון לילד, ציפיית ההורים בנוגע לשימוש של הילד בכספי החיסכון בעתיד ועוד.

מתודולוגיה

במחקר נבחנו הגורמים המשפיעים על הפקדה נוספת של ההורים לילדיהם לפי מין באמצעות אמידה של המודל הבא לאוכלוסיות השונות בישראל:

$$Y_i = \alpha_0 + \theta_1 * I_i + \theta_2 * X_i$$

כאשר: לכל ילד i אנו אומדים את Y_i , משתנה בינארי שמקבל ערך 1 אם ההורים בחרו להכפיל את ההפקדה החודשית לילד ו-0 אחרת. I_i הוא מין הילד (1 בת ו-0 בן). X_i הוא וקטור של מאפייני המשפחה כפי שתואר לעיל.

הורצו משוואות הסתברותיות כשבהרצה המרכזית נעשה שימוש ברגרסיה לוגיט¹¹ (Logit). הורצו רגרסיות נפרדות לאוכלוסיות החרדית, הערבית והיהודית שאינה חרדית כדי לבחון אם יש הבדלים בין הקבוצות השונות, לפי מין הילדים.

תחילה הורצו רגרסיות רק לילד הראשון במשפחה. ההשפעות השוליות הממוצעות העולות מרגרסיות אלו אינן מושפעות מקשר אפשרי בין ההחלטה על חיסכון לכל ילד לילד הראשון לשאר הילדים במשפחה. כך אפשר לבחון את ההשפעה המגדרית ללא הטיה: מין הילד הראשון במשפחה (כמין של שאר הילדים במשפחה) הוא אקראי - והבחירה לגבי הילד הראשון אינה מושפעת מהמין של שאר הילדים. ההחלטה על החיסכון לילד השני למשל, עשויה להיות מושפעת מהבחירה לילד הראשון, כלומר מושפעת גם ממין הילד הראשון.

לאחר מכן נבחנו בחירות ההורים לכל הילדים במשפחה לפי מאפייני המשפחה, כולל ילדים שניים ומעבר לכך, תוך פיקוח על קשר בין תצפיות באותה משפחה (cluster analysis). נבחנו גם הבחירה במשפחות שיש להן גם בנים וגם בנות. ניתוחים אלו עוזרים לספק ראיות נוספות לשאלה אם ההורים בוחרים באופן לא שוויוני כשמדובר בחיסכון והשקעה בילדיהם.

4 תוצאות

תוצאות רגרסיה לילד הבכור במשפחה

נציג תחילה את הרגרסיה על הילד הראשון במשפחה. תוצאות אלו יראו לנו ללא הטיה אם באוכלוסיות השונות הנטייה להכפלת החיסכון של ההורים מושפעת ממין הילד.

תוצאות הרגרסיה מלמדות כי בחלק מהאוכלוסיות קיימת הטיה לפי מין הילד (הטיה מגדרית) בהחלטה של ההורים אם להכפיל את החיסכון, אך יש הבדלים בין האוכלוסיות (לוח 2): הורים חרדים נוטים יותר להפקיד כספים נוספים בעבור בנותיהם, בעוד שההורים הערבים נוטים לכך פחות (שתי התוצאות מובהקות סטטיסטית). בקרב היהודים הלא-חרדים, אין השפעה משמעותית למין הילד. כל התוצאות הן לאחר בקרה על מאפייני המשפחה.

¹¹ הורצו גם רגרסיות לינאריות (OLS). הממצאים ברגרסיות אלו תמכו בממצאים המוצגים במאמר זה, על פי רגרסיות הסתברותיות.

לוח 2: הפקדת כספים נוספים עבור הילד הבכור בתוכנית חיסכון לכל ילד, לפי אוכלוסיות

מקדם המתאם של מין הילד מרגרסיית לוגיט (Logit)

אוכלוסייה יהודית לא-חרדית	אוכלוסייה ערבית	אוכלוסייה יהודית חרדית	
3	2	1	
0 (0.00)	-0.02*** (0.00)	0.03*** (0.01)	בת
-0.11*** (0.00)	-0.09*** (0.01)	-0.05** (0.01)	ההורים לא נשואים
-0.02*** (0.00)	-0.01*** (0.00)	-0.02*** (0.00)	גיל הילד
0.01* (0.01)	0.22*** (0.01)	0.15*** (0.02)	לאב הכנסה מביטוח לאומי
0.08*** (0.01)	0.21*** (0.02)	0.02 (0.02)	לאם הכנסה מביטוח לאומי
0.01*** (0.00)	0.03*** (0.00)	-0.00*** (0.00)	גיל ממוצע של ההורים
0.18*** (0.01)	0.11*** (0.01)	0.22*** (0.01)	הכנסה מעבודה של האם בחמישון העליון
-0.24*** (0.00)	-0.38*** (0.01)	-0.28*** (0.01)	הכנסה מעבודה של האם בחמישון התחתון
0.15*** (0.00)	0.13*** (0.01)	0.21*** (0.02)	הכנסה מעבודה של האב בחמישון העליון
-0.17*** (0.00)	-0.15*** (0.01)	-0.26*** (0.01)	הכנסה מעבודה של האב בחמישון התחתון
0.23*** (0.00)	0.25*** (0.01)	0.20*** (0.01)	אם אקדמאית
0.23*** (0.00)	0.24*** (0.01)	0.24*** (0.01)	אב אקדמאי
0.23*** (0.02)	-1.84*** (0.03)	0.4*** (0.05)	מקדם
692,155	238,741	110,268	מספר התצפיות

מקדם המתאם של מין הילד מרגרסיית לוגיט (Logit)

אוכלוסייה יהודית לא-חרדית	אוכלוסייה ערבית	אוכלוסייה יהודית חרדית	Pseudo R ²
0.11	0.12	0.08	

הערות: מקדמי המתאם מדווחים עם שגיאות תקן בסוגריים. המשתנה התלוי הוא הפקדת כספים נוספים בחשבון הילד בתוכנית חיסכון לכל ילד.

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

מקור: נתוני ביטוח לאומי.

לוח 3 מציג את ה-odds-ratio, יחס ההסתברויות של השפעת המשתנים – יחס ההסתברויות של חיסכון נוסף לבנות בהשוואה לבנים – מספר גבוה מ-1 משמעו שיחס ההסתברויות לתוספת חיסכון גבוה יותר לבנות, ומספר נמוך מ-1 להיפך. הנתונים בלוח מלמדים על פערים מובהקים סטטיסטית שלהם חשיבות חברתית-כלכלית: הכפלת שיעור החיסכון הגבוה ב-7% לבנות בהשוואה לבנים באוכלוסייה החרדית, והנמוך ב-5% לבנות לעומת בנים באוכלוסייה הערבית.

לוח 3: השפעה כלכלית מממצאי הרגרסיה בלוח 2

אוכלוסייה	יחס ההסתברויות (odds-ratio)
יהודית חרדית	1.066
ערבית	0.954
יהודית לא-חרדית	1.007

הערה: לוח 3 מציג את ה-odds-ratio (יחס ההסתברויות) של הוספת הפקדה לחיסכון לבנות בהשוואה לבנים לרגרסיה שבלוח 2, עבור שלוש קבוצות האוכלוסייה שנבחנו במאמר.

מקור: נתוני ביטוח לאומי.

ממצאים נוספים העולים מהרגרסיות: הנטייה להכפיל את החיסכון בכל אחת מהאוכלוסיות גבוהה יותר כאשר הכנסת האב או האם מעבודה מצויה בחמישון העליון (לוח 2), והיא נמוכה כאשר ההכנסות של כל אחד מההורים מצויה בחמישון התחתון. במשפחות שבהן לאב או לאם יש הכנסה מביטוח לאומי באחת לפחות מהקצבאות הבאות: הבטחת הכנסה, דמי אבטלה, גמלת נכות, דמי פגיעה ונכות מעבודה – הנטייה להכפיל את סכום החיסכון גבוהה יותר. עם זאת, במשפחות חרדיות קיומה של הכנסה מקצבאות ביטוח לאומי לאם אינו מובהק. במשפחות שבהן האב או האם אקדמאים הנטייה להכפלת החיסכון גבוהה יותר בכל האוכלוסיות. במשפחות שבהן שני ההורים כבר לא נשואים זה לזה, הנטייה להכפלת החיסכון נמוכה יותר בשלוש האוכלוסיות. משתנה נוסף המשפיע הוא גיל הילד – ככל שהילד גדול יותר כך הנטייה להכפלת החיסכון קטנה יותר. הגיל הממוצע של ההורים משפיע חיובית על הנטייה להכפלת החיסכון באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית ובאוכלוסייה הערבית.

תוצאות רגרסיה על כלל הילדים במשפחה

בשלב השני נבחנו הבדלים בחיסכון בכלל המשפחות, כאשר הובאו בחשבון כל הילדים במשפחה ולא רק הילדים הבכורים. גם ברגרסיות אלו נמצא שההבדלים בהכפלת החיסכון של ההורים מושפעים ממין הילד. לוח 4 להלן מציג את תוצאות הרגרסיה ומראה שעבור כלל הילדים הורים חרדים נוטים לחסוך יותר לבנות, בעוד שהורים ערבים חוסכים יותר עבור בנים.

לוח 4: הפקדת כספים נוספים לילד, לפי אוכלוסיות – כלל הילדים במשפחה

מקדם המתאם של מין הילד מרגרסיית לוגיט (Logit)

אוכלוסייה יהודית לא-חרדית	אוכלוסייה ערבית	אוכלוסייה יהודית חרדית	
3	2	1	
0.00 (0.00)	-0.02*** (0.00)	0.02*** (0.00)	בת
-0.09*** (0.00)	-0.11*** (0.01)	0.00 (0.02)	ההורים לא נשואים
0.02*** (0.00)	0.03*** (0.00)	0.03*** (0.00)	גיל הילד
-0.01 (0.01)	0.18*** (0.02)	0.15*** (0.03)	לאב הכנסה מביטוח לאומי
0.07*** (0.01)	0.16*** (0.02)	0.04* (0.02)	לאם הכנסה מביטוח לאומי
-0.01*** (0.00)	0.02*** (0.00)	-0.03*** (0.00)	גיל ממוצע של ההורים
0.19*** (0.00)	0.14*** (0.01)	0.24*** (0.01)	הכנסת האם מעבודה בחמישון העליון
-0.25*** (0.00)	-0.40*** (0.01)	-0.28*** (0.01)	הכנסת האם מעבודה בחמישון התחתון
0.16*** (0.00)	0.13*** (0.01)	0.22*** (0.02)	הכנסת האב מעבודה בחמישון העליון
-0.20*** (0.00)	-0.15*** (0.01)	-0.26*** (0.01)	הכנסת האב מעבודה בחמישון התחתון
0.22*** (0.00)	0.26*** (0.01)	0.17*** (0.01)	אם אקדמאית
0.24*** (0.00)	0.23*** (0.01)	0.24*** (0.01)	אב אקדמאי

מקדם המתאם של מין הילד מרגרסיית לוגיט (Logit)

אוכלוסייה יהודית לא-חרדית	אוכלוסייה ערבית	אוכלוסייה יהודית חרדית	מקדם
0.17*** (0.02)	-1.95*** (0.04)	0.83*** (0.05)	
1,420,715	536,658	384,904	מספר התצפיות
0.11	0.10	0.08	Pseudo R ²

הערות: מקדמי המתאם מדווחים עם שגיאות תקן בסוגריים. המשתנה התלוי הוא הפקדת כספים נוספים בחשבון הילד בתוכנית חיסכון לכל ילד.

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$
מקור: נתוני ביטוח לאומי.

כאשר בוחנים את ההשפעה הכלכלית ויחס ההסתברויות (odds-ratio) בלוח 5, אפשר לראות שיש פערים מובהקים סטטיסטית בין האוכלוסיות לפי מין הילד: הכפלת ההפקדה בשיעור הגבוה בכ-5% לבנות לעומת בנים באוכלוסייה החרדית, ושיעור הנמוך בכ-4% לבנות לעומת בנים באוכלוסייה הערבית.

לוח 5: השפעה כלכלית מממצאי הרגרסיה בלוח 4

אוכלוסייה	יחס ההסתברויות (odds-ratio)	שיעור ההפקדה הממוצע לכל הילדים (אחוזים)
יהודית חרדית	1.047	39
ערבית	0.959	23
יהודית לא-חרדית	1.002	62

בנוסף, נחקרו הבדלים בחיסכון על-פי מין הילד במשפחות שלהן גם בנות וגם בנים. כך נבחן אם הורים בוחרים אקטיבית לחסוך לילדים באופן לא זהה באותה משפחה, כלומר נקיטת פעולה שמראה על העדפה ופועלת כנגד האינרציה של לחסוך לילדים הצעירים כפי שחסכו לילדים הבוגרים. נמצא גם ברגרסיות אלו שההבדלים בחיסכון של הורים מושפעים ממין הילד. לוח 6 להלן מציג את תוצאות הרגרסיה ומראה שגם במשפחות אלו הורים חרדים נוטים לחסוך יותר לבנות, בעוד שהורים ערבים חוסכים יותר לבנים. יש לציין כי עוצמת ההשפעה העולה מרגרסיות אלו נמוכה במעט עבור האוכלוסייה החרדית בהשוואה להתנהגות החיסכון שנצפתה לילד הראשון. באוכלוסייה הערבית והיהודית הלא-חרדית התוצאות בשתי הרגרסיות דומות.

לוח 6: הפקדת כספים נוספים עבור הילד בתוכנית חיסכון לכל ילד, לפי אוכלוסיות – משפחות שיש בהן גם בנות וגם בנים

מקדם המתאם של מין הילד מרגרסיית לוגיט (Logit)

אוכלוסייה יהודית לא-חרדית	אוכלוסייה ערבית	אוכלוסייה יהודית חרדית	
3	2	1	
0 (0.00)	-0.01** (0.00)	0.02*** (0.00)	בת
-0.1*** (0.01)	-0.15*** (0.02)	0.04 (0.03)	ההורים לא נשואים
0.03*** (0.00)	0.03*** (0.00)	0.03*** (0.00)	גיל הילד
-0.05*** (0.01)	0.14*** (0.02)	0.17*** (0.03)	לאב הכנסה מביטוח לאומי
0.06*** (0.01)	0.13*** (0.03)	0.03 (0.03)	לאם הכנסה מביטוח לאומי
-0.01*** (0.00)	0.01*** (0.00)	-0.04*** (0.00)	גיל ממוצע של ההורים
0.20*** (0.01)	0.16*** (0.02)	0.25*** (0.01)	הכנסת האם מעבודה בחמישון העליון
-0.26*** (0.01)	-0.41*** (0.01)	-0.27*** (0.01)	הכנסת האם מעבודה בחמישון התחתון
0.17*** (0.01)	0.14*** (0.01)	0.23*** (0.03)	הכנסת האב מעבודה בחמישון העליון
-0.24*** (0.01)	-0.15*** (0.01)	-0.28*** (0.01)	הכנסת האב מעבודה בחמישון התחתון
0.21*** (0.00)	0.28 *** (0.01)	0.17*** (0.01)	אם אקדמאית
0.25*** (0.00)	0.23*** (0.01)	0.24*** (0.02)	אב אקדמאי
-0.22*** (0.03)	-1.98*** (0.06)	1.06*** (0.07)	מקדם
797,332	332,345	313,770	מספר התצפיות
0.13	0.12	0.09	Pseudo R ²

הערות: מקדמי המתאם מדווחים עם שגיאות תקן בסוגריים. המשתנה התלוי הוא הפקדת כספים נוספים בחשבון

הילד בתוכנית חיסכון לכל ילד.

$p < 0.01$, $p < 0.05$, $p < 0.1$
מקור: נתוני ביטוח לאומי.

כאשר בוחנים את ההשפעה הכלכלית ויחס ההסתברויות (odds-ratio) בלוח 7, אפשר לראות שיש פערים מובהקים סטטיסטית בין האוכלוסיות לפי מין הילד: הכפלת ההפקדה בשיעור הגבוה בכ-4% לבנות לעומת בנים באוכלוסייה החרדית, ושיעור הנמוך בכ-1% לבנות לעומת בנים באוכלוסייה הערבית.

לוח 7: יחס ההסתברויות מממצאי הרגרסיה בלוח 6

אוכלוסייה	יחס ההסתברויות (odds-ratio)
חרדית	1.041
ערבית	0.988
יהודית לא-חרדית	0.999

ציפיות השימוש בכספים הנצברים בתוכנית החיסכון לכל ילד – סקר מינהל המחקר והתכנון בביטוח לאומי

כפי שפורט לעיל, לאחר יישום ראשוני של תוכנית חיסכון לכל ילד, ביצע הביטוח הלאומי סקר טלפוני בקרב מדגם אקראי של הורים לילדים הזכאים להשתתף בתוכנית.

מאחר שההורים נשאלו על הציפיות לכל ילדיהם, וכיוון שלחלקם יש גם בנים וגם בנות, בחינת הציפיות לשני המינים בכל המשפחות מניבה ממוצעים הכוללים את שני המינים ואי-אפשר לשייך את ציפיית ההורים לבנים או בנות. לכן, אנו מציגים את ציפיות ההורים לבנים ולבנות במשפחות שיש בהן רק בנים או רק בנות. בפרק זה אנו מתמקדים בהורים שקיבלו החלטה להפקיד חיסכון נוסף לתוכנית חיסכון לכל ילד, במטרה להפיק ראיות מהורים שעשו בחירה מודעת. יצוין שגם חלק מההורים שלא הגדילו את החיסכון עשו בחירה מודעת. יצוין עוד כי לאחר צמצום התצפיות כמפורט לעיל, מספר התצפיות הנותרות היה קטן ולכן אי-אפשר להסתמך רק עליהן לצורך הסקת מסקנות. עם זאת הן מספקות אינדיקציה לציפיות של ההורים בנוגע לחיסכון עבור ילדיהם ומתיישבות עם ההסבר שתמריצים חברתיים-כלכליים יוצרים הטיה מגדרית בחיסכון לילדים.

לוח 8 מציג סטטיסטיקה תיאורית מהסקר על ציפיות ההורים בנוגע לשימוש העתידי של הילדים בכספים, מסווגים לפי קבוצת אוכלוסייה ומין הילד. הציפייה העיקרית של ההורים בכל הקבוצות בנוגע לשימוש העתידי בכספי החיסכון היא לרכישת השכלה אקדמית (למימון הכשרה מקצועית השיעור נמוך מאוד). באוכלוסייה החרדית, הציפיות מגוונות יותר, עם דגש ניכר הן על מימון חתונה¹² והן על השכלה. הסקר מראה בבירור שהציפייה העיקרית של הורים חרדים לשימוש בכספים עבור בנות הוא רכישת השכלה אקדמית ושיעור זה גבוה מהציפייה לבנים (43% לעומת 11% בלבד). תוצאה זו עולה בקנה אחד עם הדגש ששמים ההורים על לימוד תורה של הבנים ולא על הכשרתם לשוק העבודה. מהסקר עולה שהחיסכון לבנים מיועד יותר להוצאות הקשורות לחתונה (44% מההורים צופים שהחיסכון עבור הבנים ישמש להוצאות חתונה בהשוואה ל-17% בלבד עבור הבנות). חשוב לציין שתוצאה זו אינה מעידה על כך שגברים משלמים יותר על חתונה אלא שלהם זהו הייעוד המרכזי של החיסכון.

באוכלוסייה הערבית, שיעור גדול מההורים מצפים שכספי החיסכון, גם לבנות וגם לבנים, ישמשו לרכישת השכלה אקדמית, אך בניגוד לאוכלוסייה החרדית, שיעור המצפים לשימוש להשכלה אקדמית לבנים גבוה משיעור המצפים לבנות (89% עבור בנים ו-74% עבור בנות). הציפיות למטרת חתונה נמוכות יותר

¹² בסקר ההורים לא נשאלו על ייעוד הכסף לרכישת נדל"ן. נראה שבחלק מהמקרים הצורך ברכישת דירה נכלל בקטגוריה של נישואין וחלק ב"אחר". מתשובות ההורים בקטגוריית "אחר" עולה כי נדל"ן והצורך לרכוש דירה הוא ההסבר העיקרי שהורים ענו מבין אלה שפירטו. השיעור הגבוה של "אחר" באוכלוסייה החרדית עשוי לרמז על ייעוד בשיעור גבוה יחסית של החיסכון לרכישת נדל"ן בקרבם.

גם באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית נמצא שמימון השכלה אקדמית הוא ציפייה עיקרית, אך אין כמעט הבדלים בין הבנות והבנים. כמו כן, יותר משליש מההורים ציינו שהכספים ישמשו לכל מטרה שהילד ירצה.

הממצאים על ייעוד הכסף לרכישת השכלה אקדמית תומכים בהשערה שהשקעה בחיסכון לכל ילד מושפעת במידה ניכרת מהרצון לממן רכישת השכלה אקדמית והשקעה במפרנסים עתידיים. מהסקר נראה שמנגנונים אחרים אינם מניעים של ממש להגדלת החיסכון. לכן הפערים התרבותיים בנוגע לזהות המפרנס לפי מין יכולים להשפיע על הטיות מגדריות בתוכנית החיסכון.

בשלוש האוכלוסיות יש שיעור נמוך של הורים המצפים שהשימוש העתידי בכספי החיסכון יהיה לתמיכה בהורים. בסקר היו רק הורים ספורים שענו שהם מצפים שהכספים ישמשו בעתיד לתמיכה בהם, ובתת הקבוצה של הורים שלהם רק בנים או רק בנות לא נמצא אפילו הורה אחד שזו הייתה תשובתו. כיוון שכך, נראה שהסבר זה אינו מהווה סיבה לחיסכון ההורים לילדיהם בכלל ולפערים מגדריים בחיסכון בפרט.

הרצון לשמר את הילדים באורח החיים ובסביבה כשל הוריהם, עשוי להוות גורם נוסף שמשפיע על ההורים בעת קבלת החלטה על הוספת כספים לחיסכון. כך למשל, ייתכן שהורים בחברה שמרנית ירצו פחות לחסוך לכל מטרה שהילד ירצה ("כרצון הילד") וייתכן שעשוי להיות הבדל בין בנים לבנות. בקרב ההורים החרדים, יש שיעור דומה של מענה לבנים ובנות בנוגע לשימוש עתידי בחיסכון "כרצון הילד". בקרב הערבים, רק כ-7% מההורים מצפים שהחיסכון ישמש את הבנים כרצון הילד, ואילו 21% מההורים מצפים שהחיסכון ישמש את הבנות למטרה זו, עובדה המרמזת לכך שבחברה זו הסבר זה אינו הסיבה העיקרית לכך שהם חוסכים יותר לבנים. כמו כן, העובדה ששיעור המשיבים "כרצון הילד" בחברה החרדית זהה בשני המינים מרמז שגם בחברה זו זה אינו ההסבר להטיה המגדרית.

לוח 8: ציפיות הורים שבחרו לבצע הפקדה נוספת בנוגע לשימוש העתידי בכספים על ידי הילדים במשפחות עם בנות או עם בנים בלבד, לפי קבוצת אוכלוסייה

מספר תצפיות			מימון השכלה אקדמית	מימון חתונה	כרצון הילד או לא יודע	אחר או מסרב להשיב
מספר תצפיות				אחוזים		
30	בנות	יהודים חרדים	43	17	27	13
36	בנים		11	44	25	20
62	בנות	ערבים	74	3	21	2
82	בנים		89	0	7	4
706	בנות	יהודים לא-חרדים	54	2	34	10
792	בנים		52	1	37	10

מקור: נתוני סקר שביצע מינהל המחקר והתכנון בביטוח לאומי בשנת 2017.

תוצאות רגרסיה במשפחות חרדיות עם התייחסות לאב אברך

בסעיף זה אנו בוחנים הטיה מגדרית במשפחות חרדיות דרך הוספת משתנה שמציין אם האב אברך ברגרסיות על הנתונים המנהלים. כפי שתואר בפרק הרקע (פרק 2) ובתוצאות הסקר של מינהל המחקר בביטוח לאומי, מימון החתונה (וייתכן שרכישת דירה נכללת כאמור גם במימון החתונה) הוא גורם חשוב בציפיות הורים חרדים לשימוש העתידי בכספי החיסכון. האידאולוגיה בחברה החרדית היא שהגבר מקדיש את זמנו ללימוד תורה. לפיכך יש חשיבות ליכולת האישה לעזור בפרנסת המשפחה ולרכישת דירה. גם מנקודת מבטן של הבנות, לרוב יש העדפה להשתדך עם תלמיד חכם. במשפחות שבהן האב הוא אברך, ההכנסות בדרך כלל נמוכות יותר, עובדה העלולה להקשות על חיסכון לילדים. עם זאת, ייתכן שבמשפחות המיישמות את האידאולוגיה בפועל, יינתן דגש רב יותר על חיסכון לילדים לצרכים כלכליים עתידיים שיאפשרו גם לילדיהם ליישם את אותו האידאולוגיה ומשכך יחסכו יותר לבנות כדי לממן להן לימודים גבוהים לצורך פרנסה עתידית ברמת שכר גבוהה יותר.

לצורך הבדיקה הורצה כאמור רגרסיה עם משתנה נוסף המצביע על היות האב אברך, מידע הזמין בנתוני ביטוח לאומי. הנתון על היותו של האב אברך הוכנס גם כמשתנה אינטראקציה עם מין הילד (ממצאים מרכזיים מופיעים בלוח 9). ברגרסיות אלו התוצאה של הנטייה להגדיל יותר את החיסכון לבנות נשמרת. ממצא נוסף שעולה מהרגרסיות הוא שאין השפעה נוספת למשתנה האינטראקציה, כלומר ההטיה המגדרית בחיסכון במשפחות שבהן האב אברך דומה לזו שבמשפחות שבהן האב אינו אברך. הרגרסיה המלאה מופיעה בנספח.

לוח 9: הפקדת כספים נוספים עבור ילד בתוכנית חיסכון לכל ילד, אוכלוסיית יהודים חרדים, משתנים מרכזיים כולל אבא אברך - השפעות שוליות מרגרסיה לוגיסטית

המשתנה	מקדם הרגרסיה ושגיאות תקן
בת	0.03*** (0.00)
אב אברך	-0.03*** (0.01)
בת ואב אברך (משתנה אינטראקציה)	0.00 (0.00)
משתני בקרה	כן
תצפיות	384,904
Pseudo R ²	0.08

הערות: רגרסיה על כל הילדים במשפחה חרדית עם בקרה על השיוך למשק הבית. המשתנה התלוי הוא הפקדת כספים נוספים בחשבון הילד בתוכנית חיסכון לכל ילד. המשתנים המסבירים העיקריים הם מין, אבא אברך והאינטראקציה בין שניהם. משתני בקרה נוספים, שאינם מוצגים כאן, כוללים מצב משפחתי של ההורים, גיל הילד, השכלה אקדמית של האב והאם, הכנסת האב והאם מעבודה, הכנסה מקצבאות מרכזיות בביטוח לאומי וגיל ההורים הממוצע.

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$
מקור: נתוני ביטוח לאומי.

5 סיכום ודיון

במאמר זה נבחנו הגורמים המשפיעים על ההחלטה של ההורים בקבוצות אוכלוסייה שונות – יהודים חרדים, ערבים ויהודים לא-חרדים – להכפיל את החיסכון בתוכנית חיסכון לכל ילד כתלות במין הילד. בסיס הנתונים מכסה את כלל ילדי ישראל עם 2,342,277 תצפיות. הבחינה נעשתה באמצעות רגרסיות לוגיסטיות. המשתנה שנבדק הוא ההחלטה של ההורים להכפיל את החיסכון לילדיהם תוך בקרה על מאפייני משפחה שונים כגון הכנסה, השכלה וגודל המשפחה.

תוכניות חיסכון מוסדיות שואפות לעיתים קרובות להפחית חוסר שוויון ולהעניק גישה פיננסית לצעירים מרקעים סוציו-אקונומיים נמוכים יותר (Huang et al., 2021). מהמחקר שלנו עולה כי האוכלוסיות החרדית והערבית, ללא קשר למין הילד, מציגות סבירות נמוכה יותר להפקיד כספים נוספים עבור ילדיהן, כפי שעלה גם במחקרים קודמים (למשל Haran Rosen et al., 2021; Haran Rosen and Sade, 2022a). ממצא זה חשוב למיקוד הפעילות לעידוד הכפלת החיסכון.

האוכלוסיות החרדית והערבית בישראל שונות בהעדפות תרבותיות היוצרות תמריצים כלכליים שונים לחיסכון לבנים ולבנות (למשל למימון השכלה אקדמית ולהשקיע במפרנס העיקרי העתידי). ההבדל בין האוכלוסיות מאפשר הזדמנות ייחודית לבחון את הגורמים המשפיעים על הטיה בחיסכון לילדים על-פי מין במסגרת תוכנית חיסכון לכל ילד. ממצאי מחקר זה מלמדים שקיימת הטיה מגדרית בתוכנית חיסכון לכל ילד בחלק מהאוכלוסיות, כאשר החרדים נוטים יותר להכפיל את החיסכון לבנות והערבים לבנים. הטיה לטובת בנות בחברה החרדית ייחודית בהשוואה להטיות שמתועדות בספרות שלרוב הן לטובת בנים, ומעידה

על ההשפעה של תרבות והתמריצים הכלכליים הנובעים ממנה על מניעים לחיסכון.

ההטיות המגדריות והבנת הגורמים להן יכולים לסייע למקבלי החלטות לצמצום פערים מגדריים לטווח ארוך. מאחר שהורים מושפעים מהתרבות ומציפיות על יכולת ההשתכרות של הילדים בעתיד, יש חשיבות למדיניות בשוק העבודה ובחינוך פיננסי. מדיניות שמקדמת חינוך פיננסי והגברת המודעות, ומכוונת לאוכלוסיות שבהן יש הטיות ושיעור חיסכון נמוך, יכולה להשפיע על הציפיות של ההורים בצורה שתסייע גם לצמצום פערים מגדריים, כלכליים וחברתיים בעתיד. כך למשל הענקת הזדמנויות טובות יותר לנשים בחברה הערבית יכולה להשפיע על ציפיות ההורים ויכולה להוביל לשינוי בחיסכון לבנות, ובכך להוביל בעתיד לשיפור מצבן בשוק העבודה. ההבדלים התרבותיים וההטיות המגדריות כתוצאה מכך, מדגישים את החשיבות שמדיניות שתהיה מותאמת לאוכלוסיות שונות ולמאפיינים הייחודיים של כל אחת מהן.

ארזי, ר', בנטל, ב' ודודוביץ, נ' (2023). בני משפחה מטפלים בישראל: ניתוח, אפיון והשפעה על שוק העבודה. מכון טאוב.

בנק ישראל (2022). דוח בנק ישראל לשנת 2022. פרק ז: סוגיות ברווחה ובהתחלקות ההכנסות. בנק ישראל.
ברודסקי, ג' (2011). מי מטפל במטפל? התייחסות שירותי הבריאות לצרכי בני משפחה מטפלים. מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל.

גורדון, ג' (2022). מגמות דמוגרפיות והשתלבות בתעסוקה: מבט על המגזר החרדי. המכון הישראלי לדמוקרטיה.
זופניק, א' (2022). דפוסי ההשתלבות של גברים חרדים צעירים בשוק התעסוקה. ניירות עבודה של המועצה הלאומית לכלכלה.

למ"ס. סקר חברתי לשנת 2009.

למ"ס. דוח פרויקט וילודה בישראל 2020.

למ"ס (2022). שנתון סטטיסטי לישראל מספר 73.

פינטו, א' וגוטליב ד' (2019). תכנית חסכון לכל ילד: השלכות על האי שוויון וחלופות מדיניות. ניר מדיניות מס' 130, ביטוח לאומי.

קסיר (קלינר), נ' פינס, ר' ופלאם, נ' (2023). דוח ממדי העוני והאי-שוויון בהכנסות – 2022. מנהל המחקר והתכנון, ביטוח לאומי.

קסיר (קלינר), נ' וצחור-שי, א' (2016). פיתוח כלכלי בחברה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית. מפת דרכים לחברה משותפת, גבעת חביבה.

קסיר (קלינר), נ., שהינו-קסלר, ש' וצחור-שי, א' (2018) בין בחירה לאין ברירה: מה משפיע על היקף שעות העבודה של נשים חרדיות? משפט חברה ותרבות א (כרך: המשפט והחרדים בישראל) בעריכת יורם מרגליות וחיים זיכרמן.

Ahmed, L. (2021). *Women and gender in Islam: Historical roots of a modern debate*. Veritas Paperbacks.

Alesina, A., Giuliano, P., & Nunn, N. (2013). On the origins of gender roles: Women and the plough. *The quarterly journal of economics*, 128(2), 469-530.

Ashby, J. S., Schoon, I., & Webley, P. (2011). Save now, save later? *European psychologist*.

Barcellos, S. H., Carvalho, L. S., & Lleras-Muney, A. (2014). Child gender and parental investments in India: Are boys and girls treated differently? *American Economic Journal: Applied Economics*, 6(1), 157-189.

Blumenthal, A., & Shanks, T. R. (2019). Communication matters: A long-term follow-up study of child savings account program participation. *Children and youth services review*, 100, 136-146.

Brown, J. R., Cookson, J. A., & Heimer, R. Z. (2019). Growing up without finance. *Journal of Financial Economics*, 134(3), 591-616.

Brown, M., Bui, O., Harvey, C., & Shanks, T. (2023). *The state of baby bonds*. Urban Institute, <https://www.urban.org/sites/default/files/2023-02/The%20State%20of%20Baby%20Bonds.pdf>.

Butrica, B. A. (2015). A review of children's savings accounts. *Washington, DC: Urban Institute*.

Caucutt, E. M., & Lochner, L. (2020). Early and late human capital investments, borrowing constraints, and the family. *Journal of Political Economy*, 128(3), 1065-1147.

- Chu, C. C. (1991). Primogeniture. *Journal of Political Economy* 99(1), 78–99.
- Demirgüç-Kunt, A., & Singer, D. (2017). Financial inclusion and inclusive growth: A review of recent empirical evidence. *World bank policy research working paper*, (8040).
- Dresler, E. and A. Hurwitz (2023). Financial behaviors in the ultra-orthodox Jewish community. *Working paper* (unpublished).
- Dunn, T. A., & Phillips, J. W. (1997). The timing and division of parental transfers to children. *Economics Letters*, 54(2), 135-137.
- Ebenstein, A., & Leung, S. (2010). Son preference and access to social insurance: evidence from China's rural pension program. *Population and Development Review*, 36(1), 47-70.
- Elliott III, W., Destin, M., & Friedline, T. (2011). Taking stock of ten years of research on the relationship between assets and children's educational outcomes: Implications for theory, policy and intervention. *Children and Youth Services Review*, 33(11), 2312-2328.
- Elliott, W., Song, H. A., & Nam, I. (2013). Small-dollar accounts, children's college outcomes, and wilt. *Children and Youth Services Review*, 35(3), 535-547.
- Friedline, T. (2014). The independent effects of savings accounts in children's names on their savings outcomes in young adulthood. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 25(1).
- Friedline, T., Nam, I., & Loke, V. (2014). Households' net worth accumulation patterns and young adults' financial health: Ripple effects of the Great Recession? *Journal of Family and Economic Issues*, 35, 390-410.
- Goldfarb, Y., & Neuman, S. (2023). Ultra-religious women in the labor market: Integration and empowerment by responding to work motives. In *The Economics of Religion* (pp. 157-185).
- Goldin, C. (1990). *Understanding the gender gap: An economic history of American women* (No. gold90-1). National Bureau of Economic Research.
- Goldin, C. (2006). The quiet revolution that transformed women's employment, education, and family. *American economic review* 96(2), 1–21.
- Goldin, C. (2014). A grand gender convergence: Its last chapter. *American Economic review*, 104(4), 1091-1119.
- Goldin, C., & Katz, L. F. (2002). The power of the pill: Oral contraceptives and women's career and marriage decisions. *Journal of Political Economy*, 110(4), 730-770.
- Goldin, C. D. and L. F. Katz (2015). The most egalitarian of all professions: Pharmacy and the evolution of a family-friendly occupation. *Journal of Labor Economics*.
- Goldin, C., Katz, L. F., & Kuziemko, I. (2006). The homecoming of American college women: The reversal of the college gender gap. *Journal of Economic Perspectives*, 20(4), 133-156.
- Grohmann, A., Klühs, T., & Menkhoff, L. (2018). Does financial literacy improve financial inclusion? Cross country evidence. *World Development*, 111, 84-96.
- Guinnane, T. W. (1992). Intergenerational transfers, emigration, and the rural Irish household system. *Explorations in Economic History*, 29(4), 456-476.
- Haddad, Y. Y., & Esposito, J. L. (Eds.). (2020). *Daughters of Abraham: Feminist thought in Judaism, Christianity, and Islam*. University Press of Florida.
- Haran Rosen, M., Pinto, O., Kondratjeva, O., Roll, S., Huseynli, A., & Grinstein-Weiss, M. (2021). Household savings decisions in Israel's Child Savings Program: The role of demographic, financial, and intrinsic factors. *Journal of Family and Economic Issues*, 42,

368-386.

Haran Rosen, M., & Sade, O. (2022a). The disparate effect of nudges on minority groups. *The Review of Corporate Finance Studies*, 11(3), 605-643.

Haran Rosen, M., & Sade, O. (2022b). Investigating the introduction of fintech advancement aimed to reduce limited attention regarding inactive savings accounts: Data, survey, and field experiment. In *AEA Papers and Proceedings* (Vol. 112, pp. 370-375). 2014 Broadway, Suite 305, Nashville, TN 37203: American Economic Association.

Huang, J., Sherraden, M., Clancy, M. M., Beverly, S. G., Shanks, T. R., & Kim, Y. (2021). Asset building and child development: A policy model for inclusive child development accounts. *RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences*, 7(3), 176-195.

Jayachandran, S. (2015). The roots of gender inequality in developing countries. *Annual review of economics*, 7(1), 63-88.

Kasir (Kaliner) N. and Tsachor-Shai, A. (2017). Culture and poverty in Haredi society – Aspects of poverty in Haredi society. *The Haredi Institute for Public Affairs*.

Kasir (Kaliner), N. (2018). Haredi employment – facts, data and the story behind them. *The Haredi Institute for Public Affairs*.

Kasir (Kaliner), N. and Yashiv, E. (2021). The Arab economy in Israel. In *The Israeli economy 1995-2017, Light and Shadow in a Market Economy*. Edited by Ben-Bassat, A., Gronau, R., and Zussman, A. Cambridge University Press, 495-523.

Kasir (Kaliner), N., and Romanov, D. (2018). Quality of life among Israel's population groups. *The Haredi Institute for Public Affairs*.

Kaul, T. (2018). Intra-household allocation of educational expenses: Gender discrimination and investing in the future. *World Development*, 104, 336-343.

Lee, S. Y., & Seshadri, A. (2019). On the intergenerational transmission of economic status. *Journal of Political Economy*, 127(2), 855-921.

Lehmann, D., & Siebzeher, B. (2009). Power, boundaries and institutions: Marriage in ultra-Orthodox Judaism. *European Journal of Sociology/Archives Européennes de Sociologie*, 50(2), 273-308.

Li, J. J., Mitchell, O. S., & Zhu, C. (2023). *Household investment in 529 college savings plans and information processing frictions*. Technical report, National Bureau of Economic Research.

Light, A., & McGarry, K. (2004). Why parents play favorites: Explanations for unequal bequests. *American Economic Review*, 94(5), 1669-1681.

Loibl, C. (2017). Living in poverty: Understanding the financial behaviour of vulnerable groups. *Economic Psychology*, 421-434.

Loxton, A. (2019). *Gender differences in inter vivos transfers*. The Center for Applied Economics and Policy Research. Working Paper #2019-002.

McGarry, K. (2016). Dynamic aspects of family transfers. *Journal of Public Economics*, 137, 1-13.

Mishkin, E. (2021). Gender and sibling dynamics in the intergenerational transmission of entrepreneurship. *Management Science*, 67(10), 6116-6135.

Ongena, S., & Popov, A. (2016). Gender bias and credit access. *Journal of Money, Credit and Banking*, 48(8), 1691-1724.

- Radford, M. F. (1999). Inheritance rights of women under Jewish and Islamic Law. *BC Int'l & Comp. L. Rev.*, 23, 135.
- Stein, L. C., & Yannelis, C. (2020). Financial inclusion, human capital, and wealth accumulation: Evidence from the freedman's savings bank. *The Review of Financial Studies*, 33(11), 5333-5377.
- Tani, M., Wen, X., & Cheng, Z. (2023). Daughters, savings and household finances. *IZA Discussion Paper 16440*.
- Wong, E. S. (2013). Gender preference and transfers from parents to children: An inter-regional comparison. *International Review of Applied Economics*, 27(1), 61-80.
- Zewde, N. (2020). Universal baby bonds reduce black-white wealth inequality, progressively raise net worth of all young adults. *The Review of Black Political Economy*, 47(1), 3-19.

לוח נ' 1: הפקדת כספים נוספים עבור ילד בתוכנית חיסכון לכל ילד אם האב הוא אברך, אוכלוסיית יהודים חרדים, משתנים מרכזיים - השפעות שוליות מרגרסיה לוגיסטית – רגרסיה מלאה

המשתנה	מקדם הרגרסיה ושגיאות תקן
בת	0.03*** (0.00)
אב אברך	-0.03*** (0.01)
בת ואב אברך (משתנה אינטראקציה)	0.00 (0.00)
ההורים לא נשואים	-0.00 (0.02)
גיל הילד	0.04*** (0.00)
לאב הכנסה מביטוח לאומי	0.15*** (0.3)
לאם הכנסה מביטוח לאומי	0.04* (0.02)
גיל ממוצע של ההורים	-0.03*** (0.00)
הכנסת האם מעבודה בחמישון העליון	0.24*** (0.01)
הכנסת האם מעבודה בחמישון התחתון	-0.28*** (0.01)
הכנסת האב מעבודה בחמישון העליון	0.22*** (0.02)
הכנסת האב מעבודה בחמישון התחתון	-0.26*** (0.01)
אם אקדמאית	0.17*** (0.01)
אבא אקדמאי	0.24*** (0.01)
מקדם	0.80*** (0.05)
מספר התצפיות	344,904
Pseudo R ²	0.08

הערות: רגרסיה על כל הילדים במשפחה חרדית עם בקרה על השייך למשק הבית. המשתנה התלוי הוא הפקדת כספים נוספים בחשבון הילד בתוכנית חיסכון לכל ילד. המשתנים המסבירים העיקריים הם מין, אבא אברך והאינטראקציה בין שניהם. משתני בקרה נוספים, שאינם מוצגים כאן, כוללים מצב משפחתי של ההורים, גיל הילד, השכלה אקדמית של האב והאם, הכנסת האב והאם מעבודה, הכנסה מקצבאות מרכזיות בביטוח לאומי וגיל ההורים הממוצע.

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

מקור: נתוני ביטוח לאומי.